

Chrystocentryczny charakter Eucharystii w teologii św. Tomasza z Akwinu

Spis treści

Istota Najświętszego Sakramentu	2
Realna obecność Chrystusa w Eucharystii	4
Skutki Najświętszego Sakramentu	6
Łaska uświęcająca.....	6
Gładzenie grzechów	6
Zabezpieczenie przed grzechem	7
Pogłębienie życia Bożego	9
Sprawianie jedności pomiędzy Bogiem i ludźmi oraz wzajemnego jednoczenia ludzi	10

Św. Tomasz z Akwinu, największy, bo Powszechny, Doktor Kościoła (1224/25-1274), jest zarazem jednym z największych czcicieli Chrystusa, ukrytego w Eucharystii. Nie bez powodu „atrybutem” Akwinaty, na pomnikach i wizerunkach, jest słońce, umieszczone na piersiach, symbolizujące właśnie Najświętszy Sakrament. To Tomasz, na polecenie papieża Urbana IV, skomponował liturgię na Boże Ciało, które papież ustanowił dla całego Kościoła bullą *Transiturus de mundo* z 11 sierpnia 1264 r. Objawia się w niej niezwykle poetycki talent Akwinaty, słynnego przecież z rzeczowych i raczej „suchych” traktatów naukowych. Wszystkie teksty, zarówno formularza Mszy świętej, jak i liturgii godzin (brewiarza) zostały przez niego tak dobrane, aby główne prawdy o Eucharystii były systematycznie przedstawione. Tomasz jest także autorem najśłynniejszego podręcznika teologii katolickiej, *Sumy teologicznej*; przypisuje mu się ponadto napisanie osobnego traktatu (*Opusculum 57*) wyjaśniającego prawdę o sakramencie Eucharystii. Traktat ten stał się źródłem licznych czytań brewiarzowych, tak w dawniejszym jak i obecnym *officium Divinum*.

Nauka św. Tomasza wyrasta z przekonania, że „sakrament Eucharystii przewyższa pozostałe sakramenty”¹. W tylko w tym bowiem sakramencie uobecnia się Ofiara Chrystusa i przez to sam Chrystus jest w nim realnie obecny. W innych sakramentach mamy do czynienia z mocą Chrystusa, sprawiającą określone skutki. A zatem to silne przekonanie o realnej obecności samego Chrystusa w Najświętszym Sakramencie jest zarazem źródłem tezy o radykalnie chrystocentrycznym charakterze Eucharystii. Gdyby bowiem obecność ta była wyłącznie symboliczna lub sam sakrament stanowił tylko pamiątkę męki Chrystusa, wtedy Chrystus nie musiałby stanowić centrum tego sakramentu, lecz przejawiać w nim wyłącznie jakiś aspekt swej mocy, jak ma to miejsce w pozostałych sakramentach świętych.

¹ Summa theologiae, III,79,7 ad 1.

Istota Najświętszego Sakramentu

Naszą prezentację Tomaszowych tekstów liturgicznych musimy rozpocząć od modlitwy odmawianej w oficjum i we Mszy świętej w pierwotnej liturgii rzymskiej, która jest szczególnie piękna i to zarówno w swoim wyrazie poetyckim, jak i w swej teologicznej głębi²:

Deus qui nobis sub sacramento mirabili passionis tuae memoriam reliquisti, tribue, quaesumus, ita nos corporis et sanguinis tui sacra mysteria venerari, ut redemptionis tuae fructum in nobis iugiter sentiamus. Qui vivis et regnas cum Deo patre in unitate spiritus sancti, Deus per omnia saecula saeculorum.	Boże, który w przedziwnym Sakramencie zostawiłeś nam pamiątkę Swej męki, dozwól, prosimy, taką czcią otaczać święte tajemnice Ciała i Krwi Twojej, abyśmy nieustannie doznawali w sobie owoców Twego Odkupienia: Który żyjesz i królujesz z Bogiem Ojcem w jedności Ducha Świętego, Bóg przez wszystkie wieki wieków.
--	---

James Weisheipl, wybitny znawca dzieł i doktryny św. Tomasza, pisze, iż „ta modlitwa na święto Bożego Ciała zawiera w sobie równoczesność trzech aspektów, które dar Eucharystii obejmuje, a mianowicie przeszłość, terażniejszość i przyszłość. Jest bowiem Eucharystia pamiątką przeszłych cierpień i śmierci Chrystusa, oddawaniem czci obecności Ciała i Krwi Chrystusa w Eucharystii, jest również zapowiedzią owoców otrzymywanych teraz i przez wszystkie wieki. Oddzielenie chleba i wina jest sakramentalnym oddzieleniem Ciała i Krwi; symbolizuje to już sama natura „sakramentu” jako znaku. Jednakże od momentu konsekracji każda cząstka zawiera w sobie całego Chrystusa, Ciało i Krew, duszę i Bóstwo; ta rzeczywistość symbolizowana eucharystycznymi postaciami jest prawdziwym Bogiem, którego czcimy i adorujemy. Jest również symbolem łaski i chwały, które otrzymujemy jako „owoce” Chrystusowego odkupienia”³.

W „Sumie teologii” Tomasz wymienia te trzy aspekty Eucharystii, wiążąc z nimi różne nazwy tego Najświętszego Sakramentu⁴:

Hoc sacramentum habet triplicem significationem. Unam quidem respectu praeteriti, in quantum scilicet est commemorativum dominicae passionis, quae fuit verum sacrificium, ut supra dictum est. Et secundum hoc nominatur sacrificium. Aliam autem significationem habet respectu rei praesentis, scilicet ecclesiasticae unitatis, cui homines congregantur per hoc sacramentum. Et secundum hoc nominatur communio vel synaxis, dicit enim Damascenus, IV libro, quod <i>dicitur communio, quia communicamus per ipsam Christo; et quia participamus eius carne et deitate; et quia communicamus et unimur ad invicem per ipsam.</i> Tertiam significationem habet respectu futuri, in quantum scilicet hoc sacramentum est praefigurativum fruitionis Dei, quae erit in patria.	Sakrament ten oznacza trzy rzeczy: 1. odnoszącą się do przeszłości - jest bowiem upamiętnieniem męki Pańskiej, będącej prawdziwą ofiarą i dlatego sakrament ten ma nazwę Najświętszej Ofiary ; 2. odnoszącą się do terażniejszości, a więc do jedności kościelnej, w której ludzie łączą się przez Eucharystię - dlatego sakrament ten zwie się komunią , gdyż jak mówi Św. Jan Damasceński (<i>De fide ortli.</i> IV, c. 13), „przez nią jednoczymy się z Chrystusem, uczestnicząc w Jego ciele i bóstwie i udzielamy się oraz jednoczymy się wzajemnie”; 3. ze względu na przyszłość - oznacza bowiem to co ma nastąpić, gdyż ten sakrament jest obrazem zapowiadającym rozkoszowanie się Bogiem w Ojczyźnie niebieskiej. Dlatego nazywamy go również wiatykiem [od łac. „via” – „droga”], gdyż podaje nam drogę do niego; a
---	---

² Officium Corporis Christi, Missa «Cibavit» Sacerdos, missa 1 oratio 1. Korzystam z tłumaczeń brewiarzowych, tak współczesnych jak i dawniejszych. Teksty łacińskie pochodzą z *Corpus Thomisticum, S. Thomae de Aquino Opera Omnia*, recognovit ac instruxit Enrique Alarcón automato electronico Pampilonae ad Universitatis Studiorum Navarrensis aedes A. D. MMI, dostępne są na www.corpusthomicum.org.

³ Tomasz z Akwinu. *Życie, myśl, dzieło*, tł. Cz.Wesołowski, Poznań 1985, s.235. Por. Suma Teologiczna, III, 73, 6; t. 28, s. 20-22.

⁴ III, 73, 4; F.W.Bednarski. Za: Św. Tomasz z Akwinu, *Suma teologiczna* w skrócie, Warszawa 2000.

Et secundum hoc dicitur viaticum, quia hoc praebet nobis viam illuc perveniendi. Et secundum hoc etiam dicitur Eucharistia, idest bona gratia, quia <i>gratia Dei est vita aeterna</i> , ut dicitur Rom. VI; vel quia realiter continet Christum, qui est plenus gratia. Dicitur etiam in Graeco <i>metalepsis</i> , idest <i>assumptio</i> , quia, ut Damascenus dicit, <i>per hoc filii deitatem assumimus</i> .	także zwiemy go Eucharystią czyli dobrą łaską, bo jak mówi Apostoł (Rz 6, 23): „łaska przez Boga dana to życie wieczne w Chrystusie Jezusie Panu naszym”, bądź też dlatego, że zawiera w sobie Chrystusa, który jest „pełen łaski” (Jn 1,14); nosi też nazwę (grecką): „ metalepsis ” czyli przyswojenie, bo jak mówi św. Jan Damasceński, przez niego przyswajamy sobie Jego Bóstwo.
--	---

Czwarty hymn eucharystyczny św. Tomasza, noszący tytuł *Verbum supernum prodiens* (Z nieba stąpiło słowo Ojca), sławi ustanowienie Najświętszego Sakramentu⁵:

Verbum supernum prodiens nec patris linquens dexteram, ad opus suum exiens venit ad vitae vesperam.	Z nieba zstąpiło Słowo Ojca Nie opuszczając Jego tronu; Przyszło dokonać swego dzieła, Przed zapadnięciem zmroku życia.
In mortem a discipulo suis tradendus aemulis prius in vitae ferculo se tradidit discipulis.	Zanim przez ucznia był wydany Wrogom, co śmierć Mu zadać mieli, Pan siebie jako pokarm życia Dał Apostołom przy wieczerzy.
Quibus sub bina specie carnem dedit et sanguinem, ut duplicis substantiae totum cibaret hominem.	Dla nich pod dwoma postaciami Zawarł swą Krew i swoje Ciało, Aby się żywił człowiek cały, Także dwojaki w swej istocie.
Se nascens dedit socium, convalescens in edulium, se moriens in pretium, se regnans dat in praemium.	Przez swe wcielenie jest nam bratem, Naszym pokarmem w świętej uczcie, Ceną okupu przez swą mękę, Naszą nagrodą, gdy króluje.
O salutaris hostia, quae caeli pandis ostium, bella premunt hostilia, da robur, fer auxilium.	Zbawcza Ofiario, która bramy Nieba otwierasz swoim wiernym, Daj nam wytrwałość i odwagę Pośród zmagania z wrogą mocą.
Uni trinoque domino sit sempiterna gloria, qui vitam sine termino nobis donet in patria.	Niechaj na wieki będzie chwała Bogu jednemu w Trzech Osobach, Który niech życie nieskończone Da nam w ojczyźnie obiecanej

Ostatnie dwie zwrotki, które śpiewamy (w starym tłumaczeniu) przy wystawieniu Najświętszego Sakramentu, mają już nieco inny charakter niż korpus hymnu, stanowią bowiem, pierwsza z nich – modlitwę błagalną, druga zaś – uwielbienie:

O zbawcza Hostio, godna czci
Co lud do niebios wiedziesz bram:
Znój srogi nęka wiernych Ci;
Więc siłę, pomoc ześlij nam.

Jednemu w Trójcy Władcy ziem
Niech będzie chwała w każdy czas;
Niech On wieczystym życiem swym,
W Ojczyźnie rajskiej darzy nas.

⁵ Officium Corporis Christi, Officium Sacerdos, laudes, 1 hymnus.

Realna obecność Chrystusa w Eucharystii

Na temat realnej obecności Chrystusa w Eucharystii Tomasz wypowiada się z właściwą sobie jasnością⁶:

Verum corpus Christi et sanguinem esse in hoc sacramento, non sensu deprehendi potest, sed sola fide, quae auctoritati divinae innititur. Unde super illud Luc. XXII, <i>hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur</i> , dicit Cyrillus, <i>non dubites an hoc verum sit, sed potius suscipe verba salvatoris in fide, cum enim sit veritas, non mentitur.</i>	Zmysły nie mogą stwierdzić obecności prawdziwego Ciała i Krwi Chrystusa w sakramencie Eucharystii. O tej obecności mówi nam jedynie wiara w oparciu o Boże świadectwo. Nawiązując do słów Pana: „To jest Ciało moje, które za was będzie wydane”, Cyryl mówi: „Nie wążp w prawdziwość słów Zbawiciela, ale raczej przyjmij je z wiarą. On nie kłamie, wszak sam jest Prawdą”.
--	---

Tomasz staranie rozważa istotę Eucharystii, jej materię i formę, sposób obecności Chrystusa w tym sakramencie, dyskutowaną niegdyś sprawę substancji i przypadłości postaci Eucharystycznego Chleba i Wina przed i po konsekracji, samą konsekrację, rolę kapłana oraz rytę sprawowania tego sakramentu. Rozważania te – prowadzone z właściwą scholastyce ścisłością i jednoznacznością – stały się potem podstawą dogmatycznych orzeczeń Magisterium Kościoła, np. na Soborze Trydenckim. Znakomicie streszcza te rozważania prof. Mieczysław Gogacz⁷:

1. Ze względu na mękę Chrystusa, na to, że ciało i krew, Chrystusa zostały rozdzielone przez mękę, używa się do przeistoczenia chleba i wina. W Eucharystii więc jako w ofierze osobno jest ciało i krew, osobno chleb i wino.
2. Ze względu na skutek, jaki sprawia Eucharystia, używa się chleba, gdyż jest on czymś odżywiającym ciało człowieka i podobnie używa się Chleba Eucharystycznego, który jest pożywieniem dla zbawienia. Św. Tomasz dodaje, że chleb jest dla zbawienia ciała, natomiast wino, które pijemy, jest dla zbawienia duszy. Ponieważ dusza, żywa dusza przebywa w krwi człowieka, według ujęć Starego Testamentu, to krew jest symbolem duszy. Używa się dlatego we Mszy św. także osobno wina. Spożywanie więc ciała Chrystusa leczy, uzdrawia, zbawia nasze ciało. Spożywanie krwi Chrystusa leczy naszą duszę, zbawia duszę.
3. Ze względu na Kościół powinien być przeistaczany chleb, bo chleb składa się z ziaren, a Kościół „składa się ze wszystkich wiernych” kochających Chrystusa. Chleb doskonale oddaje strukturę Kościoła. Spożywamy dlatego ciało i krew Chrystusa jako chleb i wino, aby być w jedności z Kościołem, w jedności z Chrystusem. Eucharystia zarazem buduje tę jedność Kościoła, wprowadza nas głębiej w Chrystusa.

Słynny hymn św. Tomasza, *Pange lingua*, który stanowi niedościgniony wzór poezji liturgicznej wszystkich czasów, w innej niż rozważania teologiczne formie sławi realną obecność Chrystusa w Eucharystii⁸:

Pange, lingua, gloriosi corporis mysterium sanguinisque pretiosi, quem in mundi pretium	Sław, języku, tajemnicę Ciała i najdroższej Krwi, Którą, jako łask krynicę, Wylał w czasie ziemskich dni
--	---

⁶ III, 75,1; tł. S.Piotrowicz. Za: Św.Tomasz z Akwinu, Suma teologiczna, t.28, Londyn 1974.

⁷ Największa jest miłość. Rozważania rekolekcyjne, Warszawa – Kraków 1988, 100-101.

⁸ Officium Corporis Christi, Officium Sacerdos, vesp. 2, hymnus 1.

<p>fructus ventris generosi rex effudit gentium.</p> <p>Nobis natus, nobis datus ex intacta virgine et in mundo conversatus sparso verbi semine sui moras incolatus miro claudit ordine.</p> <p>In supremae nocte cenae recumbens cum fratribus observata lege plene cibis in legalibus cibum turbae duodenae se dat suis manibus.</p> <p>Verbum caro panem verum verbo carnem efficit, fitque sanguis Christi merum, et si sensus deficit, ad firmandum cor sincerum sola fides sufficit.</p> <p>Tantum ergo sacramentum veneremur cernui, et antiquum documentum novo cedat ritui, praestet fides supplementum sensuum defectui.</p> <p>Genitori genitoque laus et iubilatio, salus, honor, virtus quoque sit et benedictio, procedentis ab utroque compar sit laudatio.</p>	<p>Ten, co Matkę miał Dziewicę, Król narodów, godzien czci.</p> <p>Z Panny czystej narodzony, Posłan zbawić ludzki ród, Gdy po świecie na wsze strony Ziarno słowa rzucił w lud, Wtedy cudem niezgłębionym Zamknął swej pielgrzymki trud.</p> <p>W noc ostatnią przy wieczerzy Z tymi, których braćmi zwał, Pełniąc wszystko jak należy, Czego przepis prawny chciał, Sam Dwunastu się powierzył I za pokarm z rąk swych dał.</p> <p>Słowem więc Wcielone Słowo Chleb zamienia w Ciało swe, Wino Krwią jest Chrystusową, Darmo wzrok to widzieć chce. Tylko wiara Bożą mową Pewność o tym w serca śle.</p> <p>Przed tak wielkim Sakramentem Upadajmy wszyscy wraz, Niech przed Nowym Testamentem Starych praw ustąpi czas. Co dla zmysłów niepojęte, Niech dopełni wiara w nas.</p> <p>Bogu Ojcu i Synowi Hold po wszystkie nieśmy dni, Niech podaje wiek wiekowi Hymn triumfu, dzięki, czci, A równemu Im Duchowi Niechaj wieczna chwała brzmi.</p>
--	--

Sekwencja ta ma charakter modlitwy uwielbienia, lecz skomponowana została na kanwie historii naszego zbawienia. Oto bowiem, po przywołaniu tajemnicy Ciała i Krwi Syna Bożego, narodzonego z Dziewicy, Tomasz stawia nam przed oczyma kolejne ewangeliczne obrazy Jezusa Chrystusa: nauczanie, ustanowienie Eucharystii przy końcu ziemskiej pielgrzymki, dokładne wypełnianie Starego Przymierza. Następnie, przechodząc do opisu samego Najświętszego Sakramentu, Tomasz przypomina, że dostrzec Ciało i Krew Chrystusa pod Postaciami eucharystycznymi możemy jedynie oczami wiary. Ostatnie dwie zwrotki sekwencji *Pange lingua* – to jakże znany, wspaniały hymn uwielbienia, śpiewany podczas wystawienia Najświętszego Sakramentu.

Skutki Najświętszego Sakramentu

Łaska uświęcająca

Wyjątkowa jest u Tomasza nauka o skutkach Najświętszego Sakramentu. Wynikają one wprost z realnej obecności Chrystusa w tym sakramencie. Pierwszym z tych skutków jest łaska uświęcająca⁹:

<p>Effectus huius sacramenti debet considerari, primo quidem et principaliter, ex eo quod in hoc sacramento continetur, quod est Christus. Qui sicut, in mundum visibiliter veniens, contulit mundo vitam gratiae, secundum illud Ioan. I, <i>gratia et veritas per Iesum Christum facta est</i>; ita, in hominem sacramentaliter veniens, vitam gratiae operatur, secundum illud Ioan. VI, <i>qui manducat me, vivit propter me</i>. Unde et Cyrillus dicit, <i>vivificativum Dei verbum, uniens seipsum propriae carni, fecit ipsam vivificativam. Decebat ergo eum nostris quodammodo uniri corporibus per sacram eius carnem et pretiosum sanguinem, quae accipimus in benedictione vivificativa in pane et vino</i>. (...)</p> <p>Et quia Christus et eius passio est causa gratiae, et spiritualis refectio et caritas sine gratia esse non potest, ex omnibus praemissis manifestum est quod hoc sacramentum gratiam confert.</p>	<p>Działanie tego sakramentu należy rozpatrywać głównie i przede wszystkim w aspekcie tego, co on w sobie zawiera. Otóż w sakramencie tym jest Chrystus, który widzialnie przychodząc na świat przyniósł światu życie łaski, według słów: „Łaska i prawda przyszły przez Jezusa Chrystusa”. Podobnie, przychodząc w sposób sakramentalny tworzy On w ludziach życie łaski, stosownie do słów przekazanych przez Ewangelię: „Ten, kto mnie spożywa, będzie żył przeze mnie”. Stąd słowa Cyryla: „Ożywiające Słowo Boże jednocząc się ze swoim Ciałem czyni je ożywiającym. Słusznie więc łączy się Ono w pewien sposób z naszymi ciałami poprzez swoje święte Ciało i najdroższą Krew, które przyjmujemy w chlebie i winie dla ożywiającego błogosławieństwa”. (...)</p> <p>Ponieważ zaś Chrystus i Jego Męka jest przyczyną łaski, a bez łaski nie może być ani duchowego wzmocnienia, ani miłości, z powyższych rozważań jasno wynika, że sakrament Eucharystii przynosi łaskę</p>
--	---

Gładzenie grzechów

Najważniejszym działaniem Eucharystii wobec ludzi *in via* („w drodze”) jest gładzenie grzechów. Wypływa to z faktu, iż sakrament ten jest Ofiarą, uobecniającą Ofiarę Krzyża, przez którą Chrystus zgładził grzechy świata¹⁰:

<p>Consideratur ex eo quod per hoc sacramentum repraesentatur, quod est passio Christi, sicut supra dictum est. Et ideo effectum quem passio Christi fecit in mundo, hoc sacramentum facit in homine. Unde super illud Ioan. XIX, <i>continuo exivit sanguis et aqua</i>, dicit Chrysostomus, <i>quia hinc suscipiunt principium sacra mysteria, cum accesseris ad tremendum calicem, vel ab ipsa bibiturus Christi costa, ita accedas</i>. Unde et ipse dominus dicit, Matth. XXVI, <i>hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem</i></p>	<p>Rozpatrujemy skutki sakramentu Eucharystii biorąc pod uwagę to, co on przedstawia, a przedstawia - jak wiemy - Mękę Chrystusa Pana. Działaniu tej Męki w świecie odpowiada działanie Eucharystii w człowieku. Toteż w komentarzu do słów Ewangelii „Natychmiast wypłynęła krew i woda”, Chryzostom mówi: „Ponieważ tu jest źródło świętych misterii, kiedy ze drzeniem zbliżasz się do Kielicha, podchodź tak, jak gdybyś miał pić z samego boku Chrystusa”. Przeto i sam Pan mówi: „To jest moja Krew,</p>
---	--

⁹ III, 79, 1; tł. S. Piotrowicz

¹⁰ Tamże.

<i>peccatorum.</i>	'która za was będzie wylana na odpuszczenie grzechów"
--------------------	---

Tomasz silnie akcentuje ten wątek, pisząc, że Eucharystia gładzi nawet grzech śmiertelny, w sytuacji, gdy uprzednie pragnienie przyjęcia Ciała i Krwi Chrystusa spowoduje usprawiedliwienie win oraz w przypadku grzechu nieświadomionego. Zasadniczo jednak, grzech śmiertelny zabija w człowieku życie Boże i takiemu człowiekowi, jako duchowo zmarłemu, nie przydaje mu się pokarm¹¹. Jednakże Tomasz podkreśla, że Eucharystia gładzi grzechy powszednie¹²:

Ex vi quidem sacramenti, directe habet illum effectum ad quem est institutum. Non est autem institutum ad satisfaciendum, sed ad spiritualiter nutriendum per unionem ad Christum et ad membra eius, sicut et nutrimentum unitur nutrito. Sed quia haec unitas fit per caritatem, ex cuius fervore aliquis consequitur remissionem non solum culpa, sed etiam poenae; inde est quod ex consequenti, per quandam concomitantiam ad principalem effectum, homo consequitur remissionem poenae; non quidem totius, sed secundum modum suae devotionis et fervoris.	Działając mocą sakramentu, Eucharystia osiąga rezultat przewidziany przy jej ustanowieniu. A więc bezpośrednim rezultatem działania w tym aspekcie nie jest wynagrodzenie za grzech, lecz duchowe wzmocnienie przez jedność z Chrystusem i członkami Jego Ciała Mistycznego, analogiczną do jedności powstającej między pokarmem a tym, kto go spożywa. Lecz skoro realizacja tej jedności dokonuje się przez tak gorącą miłość, że człowiek uzyskuje nie tylko darowanie winy, lecz także umorzenie kary, przez swoiste współbywanie z głównym skutkiem Eucharystii; rezultatem przyjęcia tego sakramentu jest darowanie kary, nie całej wprawdzie, lecz w części proporcjonalnej do pobożności i wewnętrznego zapалу.
---	---

Nic tu, oczywiście, nie dzieje się automatycznie¹³:

Passio Christi prodest quidem omnibus ad remissionem culpa et adeptionem gratiae et gloriae, sed effectum non habet nisi in illis qui passioni Christi coniunguntur per fidem et caritatem; ita etiam hoc sacrificium, quod est memoriale dominicae passionis, non habet effectum nisi in illis qui coniunguntur huic sacramento per fidem et caritatem.	Męka Chrystusa niesie wszystkim ludziom odpuszczenie grzechów, łaskę i chwałę, ale działa skutecznie tylko u tych, którzy łączą się z nią przez wiarę i miłość. Podobnie i ofiara eucharystyczna, stanowiąca utrwalenie Męki Pańskiej, odnosi skutek tylko u tych, którzy z sakramentem Eucharystii łączą się przez wiarę i miłość.
--	---

Zabezpiecznie przed grzechem

Wielkość udzielonych łask jest proporcjonalna do przygotowanego „naczynia”, którym jest dusza człowieka. W nauce Tomasza ten skutek sprzęga się z innym, mianowicie zabezpieczaniem człowieka przed grzechem¹⁴:

Utroque autem modo hoc sacramentum praeservat a peccato. Nam primo quidem, per hoc quod Christo coniungit per gratiam, roborat	Sakrament Eucharystii chroni człowieka przed grzechem w dwojaki sposób. Po pierwsze - łącząc przez łaskę z Chrystusem, sakrament ten
--	--

¹¹ III,79,3.

¹² III,79,5; tł. S. Piotrowicz.

¹³ III,79,7 ad 2; tł. S. Piotrowicz.

¹⁴ III,79,6; tł. S. Piotrowicz.

<p>spiritualem vitam hominis, tanquam spiritualis cibus et spiritualis medicina, secundum illud Psalmi, <i>panis cor hominis confirmat</i>. Et Augustinus dicit, super Ioan., <i>securus accede, panis est, non venenum</i>. Alio modo, in quantum signum est passionis Christi, per quam victi sunt Daemones, repellit enim omnem Daemonum impugnationem. Unde Chrysostomus dicit, super Ioan., <i>ut leones flammam spirantes, sic ab illa mensa discedimus, terribiles effecti Diabolo</i>.</p>	<p>wzmacnia życie duchowe, stanowi bowiem pokarm duchowy i duchowe lekarstwo, stosownie do słów Psalmu: „Chleb wzmacnia ludzkie serce”. Augustyn zaś mówi: „Śmiało przystępuj, Chleb to - nie trucizna”. Po drugie - stanowiąc znak Chrystusowej Męki, przez którą zostały pokonane złe duchy, sakrament ten odpiera wszystkie napaści szatańskie. Stąd słowa Chryzostoma: „Jak lwy ziejące ogniem, tak odchodzimy od tego stołu, stając się strasznymi dla diabła”.</p>
--	--

Z imieniem św. Tomasza wiąże się też popularna do dziś pieśń eucharystyczna, zaczynająca się od słów *Adoro te devote* (Zbliżam się w pokorze)¹⁵. Pieśń ta stanowi prośbę o dary eucharystyczne, w tym przede wszystkim o zabezpieczenie przed grzechem. Pierwsze wersety pieśni przywołują jednak prawdy dogmatyczne; św. Tomasz konsekwentnie zawsze najpierw zwraca uwagę na istnienie i istotę rzeczy, którą omawia, aby dopiero potem przejść do przedstawienia powodowanych przez nią skutków, nawet jeśli skutki te są głównym przedmiotem danej wypowiedzi. Oto test tej niezwyklej pieśni:

<p>Adoro devote, latens veritas, te que sub his formis vere latitas. Tibi se cor meum totum subicit, quia te contempnans totum deficit.</p> <p>Visus, tactus, gustus in te fallitur, sed auditu solo tute creditur. Credo quicquid dixit dei filius, nihil veritatis verbo verius.</p> <p>In cruce latebat sola deitas, sed hic latet simul et humanitas. Ambo vere credens atque confitens, peto quod petiuit latro penitens.</p> <p>Plagas sicut Thomas non intueor, deum tamen meum te confiteor. Fac me tibi semper magis credere, in te spem habere, te diligere.</p> <p>O memoriale mortis domini, panis vivus vitam prestans homini. Presta michi semper de te vivere, et te mihi semper dulce sapere.</p> <p>Pie pellicane, Ihesu domine, me immundum munda tuo sanguine. Cuius una stilla saluum facere, totum mundum posset omni scelere.</p> <p>Ihesu, quem uelatum nunc aspicio, quando fiet illud quod tam sicio? te reuelata cernens facie,</p>	<p>Zbliżam się w pokorze i niskości swej, Wielbię Twój majestat, skryty w Hostii tej, Tobie dziś w ofierze serce daję swe, O, utwierdź w wierze, Jezu, dzieci Twe.</p> <p>Mylą się, o Boże, w Tobie wzrok i smak, Kto się im poddaje, temu wiary brak, Ja jedynie wierzyć Twjej nauce chcę, Że w postaci chleba utaiłeś się.</p> <p>Bóstwo swe na krzyżu skryłeś wobec nas, Tu ukryte z Bóstwem człowieczeństwo wraz, Lecz w Oboje wierząc, wiem, że dojdę tam, Gdzieś przygarnął łotra, do Twych niebios bram.</p> <p>Jak niewierny Tomasz twych nie szukam ran, Lecz wyznaję z wiarą, żeś mój Bóg i Pan, Pomóż wierze mojej, Jezu, łaską swą, Ożyw mą nadzieję, rozpal miłość mą.</p> <p>Ty, coś upamiętnił śmierci Bożej czas, Chlebie żywy, życiem swym darzący nas, Spraw, bym dla swej duszy życie z Ciebie brał, Bym nad wszelką słodycz Ciebie poznać chciał.</p> <p>Ty, co jak Pelikan Krwią swą karmisz lud, Przywróć mi niewinność, oddal grzechów brud, Oczyść mnie Krwią swoją, która wszystkich nas Jedną kroplą może obmyć z win i zmas.</p> <p>Pod zasłoną teraz, Jezu, widzę Cię, Niech pragnienie serca kiedyś spełni się, Bym oblicze Twoje tam oglądać mógł,</p>
---	--

¹⁵ Sancti Thomae de Aquino, Adoro te devote, prex authenticitate probabilis. Textum a R. Wielockx 1998 editum recognovit Enrique Alarcón atque instruxit.

Pieśń ta stanowi piękny przykład modlitwy osobistej, silnie zindywidualizowanej, w której Tomasz mówi w pierwszej osobie i w której możemy dostrzec dziecięce niemal zaufanie do Boga u tego największego ze znawców doktryny wiary. Warto zwrócić jednak uwagę, iż pomimo silnego zaangażowania emocjonalnego, Akwinata nie popada w tani sentymentalizm i daleki jest od akcentowania przeżyciowej strony sprawowania Eucharystii; wręcz przeciwnie: kwestionuje wyraźnie świadectwo zmysłów, opierając swe bezgraniczne zaufanie Boga na wierze w prawdomówność Boga.

Pogłębienie życia Bożego

Nie mniej ważnym więc skutkiem Eucharystii jest pogłębianie w nas życia Bożego. Św. Tomasz uważa, że spożywanie Ciała i Krwi Pańskiej ma się w życiu duchowym analogicznie do tego, jak odżywanie w życiu fizycznym. Warto zwrócić uwagę, iż Akwinata nie pomija też aspektu przyjemności jedzenia, gdyż stwierdza, że spożywanie Eucharystii powoduje radość, jak każda prawdziwa uczta¹⁶:

Consideratur effectus huius sacramenti ex modo quo traditur hoc sacramentum, quod traditur per modum cibi et potus. Et ideo omnem effectum quem cibus et potus materialis facit quantum ad vitam corporalem, quod scilicet sustentat, auget, reparat et delectat, hoc totum facit hoc sacramentum quantum ad vitam spiritualem. Unde Ambrosius dicit, in libro de sacramentis, *iste panis est vitae aeternae, qui animae nostrae substantiam fulcit*. Et Chrysostomus dicit, supra Ioan., *praestat se nobis desiderantibus et palpare et comedere et amplecti*. Unde et ipse dominus dicit, Ioan. VI, *caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus*.

Rozpatrujemy działanie tego sakramentu biorąc pod uwagę sposób, w jaki się go udziela, a udziela się go jako pokarmu i napoju. Działanie Eucharystii w sferze życia duchowego odpowiada działaniu materialnego pokarmu i napoju w sferze życia fizycznego, mianowicie sakrament ten podtrzymuje, rozwija, odświeża, raduje. Toteż mówi Ambroży: „Chleb ten jest chlebem życia wiecznego, wzmacnia substancję naszej duszy”. A Chryzostom mówi: „Udziela się nam pragnącym i dotykać, i pożywać, i wchłaniać”. Sam Pan mówi: „Ciało moje prawdziwie jest pokarm, a Krew moja prawdziwie jest napojem”.

Akwinata jest też twórcą hymnu *Sacris sollempniis facta sint gaudia* (Niech Radość przenika ten dzień uroczysty)¹⁷:

Sacris sollempniis iuncta sint gaudia,
et ex praecordiis sonent praeconia,
recedant vetera, nova sint omnia,
corda, voces et opera.

Noctis recolitur cena novissima,
qua Christus creditur agnum et azima
dedisse fratribus iuxta legitima
priscis indulta patribus.

Post agnum typicum expletis epulis
corpus dominicum datur discipulis
sic totum omnibus, quod totum singulis
eius fatemur manibus.

Niech radość przenika ten dzień uroczysty
I pieśni pochwalne unoszą się z duszy,
Niech przeszłość już minie, odnowi się wszystko:
Serca, uczynki i słowa.

Sławimy pamiątkę Ostatniej Wieczerzy,
Na której Zbawiciel wypełnił przepisy
Prastarych obrzędów, gdy podał swym uczniom
Chleb przaśny oraz baranka.

¹⁶ III, 79, 1; tł. S. Piotrowicz.

¹⁷ Officium Corporis Christi, Officium Sacerdos, matutin. 1, hymnus 1.

<p>Dedit fragilibus corporis ferculum, dedit et tristibus sanguinis poculum, dicens: accipite, quod trado, vasculum, omnes ex eo bibite.</p> <p>Sic sacrificium istud instituit, cuius officium committi voluit solis presbyteris, quibus sic congruit, ut sumant et dent ceteris.</p> <p>Panis Angelicus fit panis hominum, dat panis caelicus figuris terminum; O res mirabilis! Manducat dominum servus pauper et humilis.</p> <p>Te, trina deitas unaque, poscimus, sicut nos visitas, sicut te colimus, per tuas semitas duc nos, quo tendimus, ad lucem, quam inhabitas.</p>	<p>Uczynił dla słabych swe ciało pokarmem, A krwi swojej czarą napoił strapiionych; I wtedy powiedział: „Weźmijcie ten kielich, Wszyscy się z niego napijcie”.</p> <p>A gdy ustanowił Najświętszą Ofiarę, Polecił ją spełniać jedynie kapłanom I do nich należy spożywać tę ucztę, Dzieląc ją razem z wiernymi,</p> <p>Już chlebem aniołów posila się człowiek I w chlebie niebiańskim skończyły się znaki; Jak wielkim jest cudem, gdy Pana przyjmuje Sługa pokorny i biedny.</p> <p>Prosimy Cię, Boże, coś w Trójcy Jedynej, Byś z nami zamieszkał, gdy hołd Ci składamy; Swoimi drogami nas prowadź do światła, W którym przebywasz na wieki.</p>
--	--

Hymn ten, oprócz stałej i niezmiennej u Tomasza warstwy dogmatycznej, ma ważne akcenty ascetyczne, (przy czym ascetykę rozumiemy tu jako pedagogikę religijną). Modlitwa ta bowiem wzywa do nawrócenia „serc, uczynków i słów”, czyli do metanoi. Potem następuje – w nieco innej niż poprzednio poetyce – przywołanie doktryny o Eucharystii, by pod koniec powrócić do akcentów z początku pieśni i wskazać, że to Eucharystia, jako „chleb aniołów” stanowi przyczynę naszego nawrócenia i naszej metanoi.

Sprawianie jedności pomiędzy Bogiem i ludźmi oraz wzajemnego jednoczenia ludzi

Działaniem Eucharystii jest też sprawianie jedności pomiędzy Bogiem i ludźmi oraz wzajemnego jednoczenia ludzi¹⁸:

<p>Consideratur effectus huius sacramenti ex speciebus in quibus hoc traditur sacramentum. Unde et Augustinus, ibidem, dicit, <i>dominus noster corpus et sanguinem suum in eis rebus commendavit quae ad unum aliquod rediguntur ex multis, namque aliud, scilicet panis, ex multis granis in unum constat, aliud, scilicet vinum, ex multis racemis confluit</i>. Et ideo ipse alibi dicit, super Ioan., <i>o sacramentum pietatis, o signum unitatis, o vinculum caritatis</i>.</p>	<p>Rozpatrujemy działanie tego sakramentu biorąc pod uwagę postacie, w których udziela się Eucharystii. Augustyn mówi: „Pan nasz przekazał nam swoje Ciało i Krew w tych rzeczach, które zostały scalone z wielu składników, bo jedno - chleb - powstaje z wielu ziaren; drugie zaś - wino - z wielu gron”. Gdzie indziej woła: „O tajemnico czulej dobroci, o znaku jedności, o więzi miłości”.</p>
--	--

Tomasz zwraca ponadto uwagę, że pozytywne skutki tego sakramentu spływają nie tylko na przyjmujących Eucharystię, lecz rozlewają się szeroko także na innych ludzi¹⁹:

<p>Hoc sacramentum non solum est sacramentum, sed etiam est sacrificium. In quantum enim in hoc sacramento repraesentatur passio Christi, qua</p>	<p>Eucharystia jest nie tylko sakramentem, jest także ofiarą. Stanowiąc uobecnienie Męki Chrystusa, przez którą siebie On złożył w ofierze</p>
---	--

¹⁸ Tamże.

¹⁹ III,79,7; tł. S. Piotrowicz.

<p>Christus obtulit se hostiam Deo, ut dicitur Ephes. V, habet rationem sacrificii, in quantum vero in hoc sacramento traditur invisibiliter gratia sub visibili specie, habet rationem sacramenti. Sic igitur hoc sacramentum sumentibus quidem prodest per modum sacramenti et per modum sacrificii, quia pro omnibus sumentibus offertur, dicitur enim in canone Missae, <i>quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum corpus et sanguinem filii tui sumpserimus, omni benedictione caelesti et gratia repleamur</i>. Sed aliis, qui non sumunt, prodest per modum sacrificii, in quantum pro salute eorum offertur, unde et in canone Missae dicitur, <i>memento, domine, famulorum famularumque tuarum, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt, hoc sacrificium laudis, pro se suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis et incolumitatis suae</i>. Et utrumque modum dominus exprimit, dicens, Matth. XXVI, qui pro vobis, scilicet sumentibus, et pro multis aliis, effundetur in remissionem peccatorum.</p>	<p>Bogu, Eucharystia ma charakter ofiary, przez to zaś, że niewidzialnie przekazuje łaskę pod widzialnymi postaciami, ma ona charakter sakramentu. Toteż ludziom, którzy przyjmują komunię św., Eucharystia przynosi pożytek i jako sakrament, i jako ofiara, składana jest bowiem za wszystkich, którzy ją spożywają. W kanonie mszy św. czytamy: „Abyśmy wszyscy, gdy jako uczestnicy tej ofiary ołtarza przyjmować będziemy najświętsze Ciało i Krew Syna Twego, otrzymali z nieba pełnię błogosławieństwa i łaski”. Innym zaś, tym którzy nie przystępują do komunii św., Eucharystia przynosi pożytek jako ofiara, skoro złożono ją za ich zbawienie. Toteż czytamy w kanonie mszy św: „Wspomnij, Panie, na sługi i służebnice Twoje. Za nich to składamy Ci tę ofiarę chwały i oni sami Tobie ją zanoszą za siebie oraz wszystkich swoich, w intencji odkupienia dusz swoich, w nadziei zbawienia i pomyślności”. Oba te momenty znalazły swój wyraz w słowach Pana: „Krew..., która za was - mianowicie za was spożywających - oraz za wielu - mianowicie wielu innych - będzie wylana na odpuszczenie grzechów”.</p>
---	--

Słynna sekwencja *Lauda Sion Salvatorem*²⁰ (Chwał, Syjonie, Zbawiciela) wyraża teologię Eucharystii, znaną z III części *Summa theologiae*²¹:

<p>Lauda, Sion, salvatorem, lauda ducem et pastorem in hymnis et canticis.</p> <p>Quantum potes, tantum aude, quia maior omni laude, nec laudare sufficis.</p> <p>Laudis thema specialis, panis vivus et vitalis, hodie proponitur.</p> <p>Quem in sacrae mensa coenae, turbae fratrum duodenae datum non ambigitur.</p> <p>Sit laus plena, sit sonora; sit iucunda, sit decora mentis iubilatio;</p> <p>dies enim solennis agitur, in qua mensae prima recolitur</p>	<p>Zbawiciela chwał, Syjonie, W hymnów i kantyków tonie, Wodza i pasterza.</p> <p>Z całej duszy chwał Go śmiało, Gdyż przewyższa wszystko chwałą I co pieśń zamierza.</p> <p>Przedmiot chwały dziś przedziwny, Chleb żyjący i pożywny Będzie opiewany.</p> <p>Co przy świętej uczytyle stole Był w dwunastu uczniów kole Najprawdziwiej dany.</p> <p>Niech pieśń jasna i donośna, Pełna wdzięku i radosna Cieszy nas pospołu,</p> <p>Gdyż obchodzimy dzień święteczny, By w pamięci ważyć wieczny</p>
---	---

²⁰ Sekwencja ta – w ramach reform liturgicznych - usunięta została z brewiarza, pomimo tego jest najczęściej cytowanym liturgicznym utworem Tomasza, zob. *List Ojca Świętego Jana Pawła II do kapłanów na Wielki Czwartek 2001 roku, Przemówienie Jana Pawła II wygłoszone podczas nawiedzenia katedry wrocławskiej 31.05.1997 czy Homilię Ojca Świętego Jana Pawła II w uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa (10 czerwca 2004 r.) nr 5*. Natomiast 30 V 2002 r. podczas mszy św. w uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa w Rzymie odśpiewano tę sekwencję a Papież nawiązał do jej treści w pierwszych słowach swej homilii.

²¹ Officium Corporis Christi, Missa «Cibavit» Sacerdos, missa 1, hymnus 2. Sekwencję tę podajemy w pięknym i wiernym przekładzie Leopolda Staffa. Teksty pozostałych trzech sekwencji podajemy za współczesnym brewiarzem polskim.

huius institutio.	Prawzór tego stołu.
In hac mensa novi regis, novum Pascha novae legis phase vetus terminat;	Ucztą tą Król nowy dawa Nowej Paschy nowe prawa I dawna ustała.
vetustatem novitas, umbram fugat veritas, noctem lux eliminat.	Przed nowością przeszłość znika. Cień od prawdy precz umyka, Światłość noc wygnała.
Quod in cena Christus gessit, faciendum hoc expressit in sui memoriam,	Co Pan czynił przy wieczerzy, Rzekł, że czynić nam należy Dla Jego wspomnienia.
docti sacris institutis, panem vinum in salutis consecramus hostiam.	Pouczeni tą godziną, Przemieniamy chleb i wino W ofiarę zbawienia.
Dogma datur Christianis, quod in carnem transit panis et vinum in sanguinem;	Jest pewności naszej skałą, Że się chleb przemienia w ciało, Wino krwią się staje.
quod non capis, quod non vides, animosa firmat fides praeter rerum ordinem.	Chociaż myśl i wzrok nie pojmie, Wiara naszych dusz rękojmie Wbrew jawie nam daje.
Sub diversis speciebus, signis tantum et non rebus latent res eximiae,	Pod różnymi postaciami, Zewnętrznymi pozorami, Skryty cud ogromny.
caro cibus, sanguis potus, manet tamen Christus totus sub utraque specie.	Ciało strawą, krew napojem, Lecz Pan cały bóstwem swoim W obu jest przytomny.
A sumente non concisus, non confractus, non divisus, integer accipitur;	Przez biorących niekruszony, Niełamany, niedzielony, Cały w nich się mieści.
sumit unus, sumunt mille, quantum isti, tantum ille, nec sumptus consumitur.	Bierze jeden, tysiąc bierze. Ten i ów w jednakiej mierze, Nic nie ginie z treści.
Sumunt boni, sumunt mali, sorte tamen inaequali, vitae vel interitus;	Biorą dobrzy i grzeszniki, Lecz nierówne są wyniki, Życie lub zagłada.
mors est malis, vita bonis; vide, paris sumptionis quam sit dispar exitus.	Dla złych śmierć, dla dobrych życie; Choć jednakie jest spożycie, Jak różny los pada.
Fracto demum sacramento, ne vacilles, sed memento tantum esse sub fragmento, quantum toto tegitur.	Hostii świętej okruszyna Niech ci wiernie przypomina, Że to samo odrobina, Co całość ukrywa.
Nulla rei fit scissura, signi tantum fit fractura, qua nec status nec statura signati minuitur.	Nic nie dzieli się w przedmiocie, Tylko znak się kruszy w krocie, Lecz nic w stanie i istocie Pana nie ubywa.
Ecce, panis Angelorum, factus cibus viatorum, vere panis filiorum, non mittendus canibus.	Oto boski chleb Aniołów, Dla pielgrzymów wśród padołów. Dla synowskich jeno stołów: Psom nie rzucać chleba!
In figuris praesignatur, cum Isaac immolatur,	Stare mieści go Przymierze: Izaak dany w ofierze,

agnus Paschae deputatur, datur manna patribus.	Jagnię na Paschy wieczerzę, Manna — ojcom z nieba.
Bone pastor, panis vere, lesu nostri miserere, tu nos pasce, nos tuere, tu nos bona fac videre in terra viventium.	O pasterzu, chlebie żywy, Jezu, bądź nam litościwy, Nakarm nas i nie gub mściwy, Daj nam ujrzeć błogie dziwy W żyjących krainie.
Tu qui cuncta scis et vales, qui nos pascis hic mortales, tu nos ibi commensales, coheredes et sodales fac sanctorum civium.	Znawco naszych dusz tajników, Co nas żywisz, śmiertelników, Uczyń z nas współbiedniaków, Współdziedziców i współników W wybranych rodzinie.

Syjon, święta góra Boga, jest w Nowym Testamencie symbolem Kościoła Chrystusowego. Tomasz chce podkreślić tu ciągłość Bożego Objawienia zawartego w Starym i Nowym Testamencie. Nowy Testament jest wypełnieniem Starego, zaś Stary Testament zrozumiały staje się dopiero w świetle Nowego. W oparciu o tę zasadę, Tomasz zestawiał wszystkie figury starotestamentalne, zapowiadające sakrament Eucharystii, takie jak ofiara Abrahama i Melchizedeka. Warto też zwrócić uwagę, że omawiana sekwencja ma charakter modlitwy uwielbienia, której podstawowym motywem jest Boża chwała. Jest to typowo „katolicki” i „tomistyczny” akcent, gdyż chwała Boża jawi się tu jako najważniejsze zadanie człowieka, cel jego życia i jego spełnienie. Zarazem Tomasz podkreśla, że to Chrystus, jako Zbawiciel. Władca i Pasterz jest kimś najbardziej godnym chwały.

Bez trudu możemy zestawić kolejne zwrotki tego hymnu z poszczególnymi kwestiami „Traktatu o Eucharystii” z „Sumy teologicznej”²²: nazwanie Eucharystii „chlebem pożywnym” wskazuje na tezę²³, że sakrament ten stanowi pokarm duchowy (obok duchowych narodzin, którym jest chrzest i duchowego dojrzewania, które stanowi sakrament bierzmowania). Najpierw Akwinata przywołuje ten aspekt Eucharystii, który jest „pamiątką” paschalnej ofiary Chrystusa. Podkreśla też radykalizm przemiany, którą sprawia Nowy Testament w stosunku do Starego. Następnie Tomasz omawia ustanowienie sakramentu Ciała i Krwi Chrystusa²⁴, jego „materię”, którą są chleb i wino²⁵. Akwinata podkreśla też ofiarny charakter Eucharystii²⁶ oraz to, że przyjmujemy ją jedynie mocą wiary w prawdomówność Boga. Jest to pewnie echo naturalistycznego wyjaśniania bądź kwestionowania tego sakramentu przez jedenastowiecznych „dialektyków”²⁷. W dalszej części hymnu nasz Autor akcentuje, że pod Postaciami eucharystycznymi znajduje się cały żywy Chrystus jako Bóg i Człowiek jednocześnie²⁸. Pod koniec tekstu podejmuje Tomasz temat korzystania z sakramentu Eucharystii, czyli komunii św.²⁹. Mocno podkreśla, że pozytywne skutki tego sakramentu są proporcjonalne do duchowego i moralnego przygotowania „naczynia”, czyli duszy ludzkiej. Zaznacza też, że niegodne przyjmowanie tego sakramentu – a chodzi tu o grzech śmiertelny – sprowadza na człowieka śmierć duchową, czyli potępienie. Ponadto Tomasz dodaje, że komunii św. udziela się wyłącznie przybranym „synom” Bożym, czyli chrześcijanom.

* * *

²² III, 73-83; w polskim przekładzie pt. *Suma teologiczna*, stanowi to tom 28.

²³ III, 73,1.

²⁴ III, 73,5.

²⁵ III, 74.

²⁶ III, 73,6.

²⁷ III, 75; 77.

²⁸ III, 76.

²⁹ III, 80.

W traktacie, wyjaśniającym nauczanie Kościoła o Najświętszym Sakramencie (*Opusculum 57*) zawarł Tomasz wyjaśnienia tak lapidarne a zarazem jasne i zrozumiałe, że uczyniono z nich modlitwy. Oto jedna z nich, która niech stanowi zarazem podsumowanie tej prezentacji³⁰:

Jednorodzony Syn Boga chcąc, abyśmy uczestniczyli w jego boskiej naturze, przyjął naturę naszą; by ludzi przebóstwić, sam stał się człowiekiem. Ale i to nawet, co od nas przyjął, w całości dla nas, by zbawić, przeznaczył. Ciało bowiem swoje, by nas pojednać, złożył Bogu Ojcu w ofierze na ołtarzu krzyża, a krew swoją przelał, by nas wykupić i zarazem obmyć, abyśmy, odkupieni z nieszczęsnej niewoli, zostali oczyszczeni od wszelkich grzechów. Aby zaś na zawsze pozostała w nas pamięć o tak wielkim dobrodziejstwie, zostawił wiernym swoje cało na pokarm i swoją krew na napój, by spożywali je pod postacią chleba i wina. O, drogocenna i podziwu godna uczta, która przynosisz zbawienie i sycisz wszelkim dobrem! Cóż wspanialszego może być od tej uczy?

³⁰ Przekład: Feliks Kłoniecki.